

KÖZÖS ÜGYÜNK AZ ÁLLATVÉDELEM ALAPÍTVÁNY

DR. VETTER SZILVIA PHD. LL.M.

Állatvédelmi alapok

LEKTOR:
Prof. Dr. Paulovics Anita

OLVASÓSZERKESZTŐ:
Dr. Turkovicsné Dr. Koncz Ibolya

DR. VETTER SZILVIA PHD. LL.M.¹

Állatvédelmi alapok

Dr. Vetter Szilvia PhD. LL.M.
Állatvédelmi alapok

ISBN 978-615-6813-19-0

Lektorálta: Prof. Dr. Paulovics Anita
Olvasószerkesztő: Dr. Turkovicsné Dr. Koncz Ibolya Katalin
Kiadja: Közös ügyünk az állatvédelem Alapítvány
Fotó: freepik.com

A kézirat zárásának időpontja: 2024.

¹ Állatvédelmi és jogpszichológiai szakjogász, állatvédelmi kutató, oktató, a gazdálkodástudományok doktora, kommunikációs szakember. Az Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Jogi, Elemző- és Módszertani Központjának vezetője, a Közös ügyünk az állatvédelem Alapítvány kuratóriumi elnöke.

TARTALOM

BEVEZETŐ	6
1. AZ ÁLLATVÉDELEM FOGALMA ÉS KAPCSOLÓDÓ KONCEPCIÓK	7
1.1 Fajvédelem és egyedvédelem	7
1.2 Az állatjólét és az „öt állati szabadság”	9
1.3 A fenntartható állatvédelem	11
1.4 Az állatjog és az állatvédelmi jog fogalma	11
1.5 Az antropocentrikus empátia paradoxona	12
2. AZ ÁLLATVÉDELEM JELENTŐSÉGE	13
2.1 Az állatvédelem vallási jelentősége	13
2.2 Az állatvédelem etikai jelentősége	14
2.3 Az állatvédelem természetvédelmi jelentősége, szerepe a biodiverzitás megőrzésében	15 15
2.4 Az állatvédelem politikai jelentősége	16
2.5 Az állatvédelem gazdasági jelentősége	17
2.6 Az állatvédelem pszichológiai jelentősége	17
2.7 Az állatvédelem közegészségügyi jelentősége	18
2.8 Az állatvédelem kriminológiai jelentősége	19

BEVEZETŐ

Az emberek állatokhoz való viszonyulása és az ökoszisztémával kapcsolatos nézetei folyamatosan változtak a történelem során. A különböző időszakokban a világnézetünk és társadalmi környezetünk befolyásolja azt, hogy hogyan tekintünk az állatokra és az ember-állat kapcsolatra. Míg az őseink elismerték a természet fennhatóságát és félték, tisztelték erejét, a modern (posztmodern), gyors és automatizált világunk nehezen találja meg a harmóniát a természettel és az állatvilággal. Az utóbbi évtizedekben a fejlett országokban pozitív változások tapasztalhatók: egyre többen helyezik előtérbe az élőlények szenvedésmentességét és az ökológiai rendszerek védelmét. Az állatokkal kapcsolatos pozitív változások elősegítik az ember és az állatok közötti harmonikus együttélést valamint az embereket arra ösztönzik, hogy felelősségteljes módon kezeljék a környezetüket. Jelenleg az etikai megközelítés (bioetika) és az emberi létezés az ökoszisztéma szerves részének tekintő szemléletmód erősödésének lehetünk szemtanúi, egy olyan korban, amikor ezzel párhuzamosan az emberi népesség növekedése, az élőhelyek és a biodiverzitás pusztulása, az intenzív állattenyésztés és a különböző generációk, társadalmi csoportok egymásnak feszülő állatvédelmi attitűdje által felvetett etikai kérdések is kihívások elé állítanak bennünket. Mindemellett a mesterséges intelligencia térnyerése, valamint a genetikai kutatások ugrásszerű fejlődése egyelőre beláthatatlan változásokat hoz a közeljövőben az állatvédelem területén is.

Az állatvédelem ma már önálló és komplex multi-, illetve transzdiszciplináris tudományterületté vált, amely számos aspektust ölel fel az állatok jóllétének biztosításától kezdve egészen az ember és állat közötti kapcsolatok mélyebb megértéséig. Az állatvédelem önállósodása az állattartáson kívül érinti az állatok természetes élőhelyeinek megőrzését és a vadon élő populációk védelmét is, elősegítve ezzel a biodiverzitás megőrzését. Az elmúlt évtizedek kutatásai rávilágítottak arra, hogy az állatokkal való foglalkozás nem csupán fizikai egészségükre, hanem pszichológiai és szociális szükségleteikre is kiterjed. Az állatvédelem és állatjóllét területén végzett kutatásoknak kiemelt szerepük van a felelős állattartásban, előmozdítva az állatok iránti tiszteletteljes és felelős hozzáállást, illetve a jogalkotás is ezeken a kutatásokon nyugszik.

1. AZ ÁLLATVÉDELEM FOGALMA ÉS KAPCSOLÓDÓ KONCEPCIÓK

Mielőtt az állatvédelem definiálására kerülne a sor, érdemes áttekinteni az „állat” szó jelentését.

Az 1975-ös Magyar Értelmező Kéziszótár szerint az **állat** olyan élőlény, amelynek idegrendszere, mozgásszervei és érzékszervei vannak, tehát érez és mozog.¹ A jelenleg általánosan elfogadott meghatározás szerint az állatok (*Animalia*) a (jellemzően) többsejtű eukarióta élőlények egyik rendszertani országát alkotják. Az állatok a többsejtű eukarióták két másik országának tagjaitól, a növényektől (*Plantae*) és a gombáktól (*Mycota*) alapvető morfológiai és fiziológiai eltérésekben különböznek. Ennek nagyrészt az az oka, hogy az állatok izomzatot és ezáltal mobilitást fejlesztettek ki, amely tulajdonság serkenti a szövetek és szervrendszerek további fejlődését.²

Míg az állatokra méretüket, formájukat, táplálkozási, védekezési és szaporodási módjaikat tekintve alapvetően a sokféleség jellemző, a többi élőlényhez képest több hasonlóság figyelhető meg az ember és az állat között. Az állatokat tanulmányozzuk, számtalan módon felhasználjuk, időnként pedig érzelmek is megjelennek velük kapcsolatban.

Az **állatvédelem** tudományos alapú megközelítése rámutat az ember felelősségére az állatokkal való kapcsolatában, mivel az állatvédelem az ember kötelezettségének gyakorlati megnyilvánulása az állatokkal szemben.³ Az állatvédelem tágabb értelemben „az állatok indokolatlan kínzásának, a velük való kíméletlen bánásmód megakadályozása, illetőleg a lehető legkisebb mértékre szorítása, az életfeltételeik biztosításáról, valamint az állatfajok fennmaradásáról való emberi gondoskodás”.⁴

1.1 Fajvédelem és egyedvédelem

A magyar környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 1997-ben nyújtotta be a Parlamentnek azt a törvényjavaslatot, amely törvényerőre emelkedve az állatok védelméről és kíméletéről szól, és módosításokkal a mai napig hatályos.⁵ A törvényjavaslat általános indokolása szerint az állatvédelem egy gyűjtőfogalom, mégpedig „az állatvilágot különböző irányokból fenyegető veszélyekkel szembeni óvó tevékenységek foglalatára”. E körbe vonható – bizonyos szempontból – az állatvilág teljességének megóvására szakosodott természetvédelem, az állategészségügy, valamint a vad- és halgazdálkodási állományvédelem is. A törvényjavaslat negyedik eleme az emberi ráhatás alatt élő állatok kíméletét célul tűző **egyedkímélő állatvédelem**. Bár az állatvédelem ezen megközelítése ma még a törvényjavaslat szerint jórészt kimunkálatlan, a közvéleményben is inkább ez az egyedekre összpontosító, kevésbé

1 Kovalovszky M et al. (szerk.) (1975) Magyar értelmező kéziszótár. Második kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1550.

2 Encyclopedia Britannica. Forrás: <https://www.britannica.com/animal/animal/A-definition-of-animals> Letöltve: 2023.08.21.

3 Csintalan Cs, Fodor K, Gyertyán I, Ózsvári L, Visnyei L (2016) Az állatvédelem általános és jogi vonatkozásai. Egyetemi jegyzet. Második, átdolgozott kiadás. SZIE-ÁOTK, Állat-egészségügyi Igazgatástani és Agrárgazdaságtani Tanszék, Budapest, 110.

4 Zoltán Ó (2000) Az állatvédelem jogi rendje. Budapest, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 276.

5 A Magyar Köztársaság Kormánya T/4254. számú Törvényjavaslat az állatok védelméről és kíméletéről

rendszerszintű megközelítés jelenik meg. Az állatvédelem tágabb értelmezésben egy sokkal összetettebb terület, amely az állatbántalmazás elleni intézkedések mellett - többek között - a tartási feltételekkel, az állategészségüggyel, a vadállományokkal és az állatfajok megőrzésével is foglalkozik. Az egyedkímélő állatvédelem széles körben, változatos módokon érint humán pszichológiai aspektusokat is.⁶

Az állatvédelem megkülönböztethető a környezetvédelemtől és a természetvédelemtől is. A **környezetvédelem** az emberi tevékenységből eredő káros hatások kiküszöbölésére és megelőzésére irányul az élővilág és az ember fennmaradása érdekében. A környezetvédelem a legáltalánosabb értelemben minden olyan emberi tevékenységet magában foglal, amely a környezet megőrzését célozza, középpontjában az ember áll. A **természetvédelem** a jelentős természeti értékek (élőlények, élőhelyek, természeti tájak stb.) megőrzését, védelmét jelenti. A természetvédelem a környezetvédelem része; a természeti táj, a ritka és veszélyeztetett növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik megőrzésére, valamint a civilizáció károsító hatásával szembeni védelmük biztosítására irányuló intézkedéscsomag.⁷ A szűk értelemben vett állatvédelemmel ellentétben tehát a természetvédelem és a környezetvédelem nem az állategyedeket helyezi középpontba, hanem a fajokat a természet részeként igyekszik megóvni,⁸ sőt: az egyedvédelem időről időre konfliktusba kerülhet az állományvédelemmel, a fajvédelemmel.⁹ Az állatvédelem és a természetvédelem közötti potenciális konfliktusok az élőlények és az ökoszisztémák védelmére irányuló különböző nézőpontokból eredhetnek. Az állatvédelem egyedvédelmi megközelítésben az egyes állatok jóllétére összpontosít, míg a természetvédelem az ökoszisztémák és fajok megőrzését tűzi ki célul. Az egyik gyakori konfliktusforrás a populációszabályozás kérdése. Míg a természetvédelem célja lehet egy adott faj populációjának ellenőrzése, szabályozása az ökoszisztéma egészségének fenntartása érdekében, az állatvédelmi szempontok azt hangsúlyozhatják, hogy a populációkezelésnek tiszteletben kell tartania az egyes egyedek életét. Egy másik terület, ahol konfliktusok felmerülhetnek, az élőhelyek helyreállítása és a természetes területek rehabilitációja, mivel a helyreállítási erőfeszítések szintén járhatnak negatív hatásokkal az érintett állategyedekre nézve. Ezen konfliktusok kezelése és a két megközelítés összeegyeztetése érdekében egyre fontosabbá válik az interdiszciplináris együttműködés és a tudományos alapú döntéshozatal. Az állat- és természetvédelem integrált megközelítése teheti lehetővé, hogy mindkét területen eredmények szülessenek.

6 Lásd például az állat-asszisztált intervenciók, vagy a halálos kapcsolódás kérdéskörét.

7 Tassy S (1998) Agrárgazdasági Fogalomtár. Budapest, Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 191.

8 Jámbor A (2022) A kedvtelésből tartott állatok jogi védelme a közigazgatásban. Bibo Kiadó, Miskolc.

9 Mind az egyedvédelem és a fajvédelem közötti konfliktusnak, mind a szociodemográfiai viszonyok és a politika állatvédelemre gyakorolt hatásának iskolapéldája a skandináv farkaskérdés. Norvégiában számos farkast, roszomákat, medvét és hiúzot ölnek le évente, hogy enyhítsék az emberekkel fennálló konfliktust, illetve a haszonállat-állományokban esett károkat. A skandináv társadalmak polarizációja, vagyis az urbánus és a rurális eltérések érhetőek tetten a farkaskérdés kapcsán is: összefüggés figyelhető meg a lakóhely és a „farkaspolitika” kapcsán. A megoldás a tanulmányok szerint többek között a lakosság edukációja lehet a tekintetben, milyen szerepet töltenek be a ragadozók az ökoszisztéma fenntartásában, a biodiverzitás megőrzésében. Svenni N (2022) The conflicting relationship between nature – and animal protection. Szakdolgozat, Budapest.

1.2 Az állatjóllét és az „öt állati szabadság”

Az állatvédelem fogalma - bár szorosan kapcsolódik hozzá - elkülöníthető az **állatjóllét** fogalmától. Az állatjóllét koncepciója a XX. század második felében alakult ki, leginkább a haszonállatok tartására vonatkozó kérdések kapcsán.¹⁰ A hangsúly a haszonállatok esetében ebben az időszakban nem az állatbántalmazás elleni fellépésen volt, hanem sokkal inkább a nem megfelelő tartási feltételek elkerülésén.¹¹ Az állatokat többek között úgy kell tartani, hogy azok képesek legyenek felállni, lefeküdni, megfordulni és kinyújtani végtagjaikat. A brit Haszonállat-jólléti Tanács (Farm Animal Welfare Committee, FAWC) 1979-ben továbbfejlesztette BRAMBELL megállapításait az ún. **öt állati szabadság**¹² koncepcióját tekintve, amely a mai napig az állatjólléti szabályozás alapjának tekinthető. Az ember fennhatósága alatt tartott állatoknak az alábbi „szabadságokkal” kell rendelkezniük, amelyek egyúttal az emberek kötelezettségeit is jelentik:

- „Jog” az éhezés és szomjúság mentes élethez.

- „Jog” a kényelmes elhelyezéshez, amely védelmet nyújt a környezeti hatások ellen.

- „Jog” a fájdalomtól, sérülésektől és betegségektől mentes élethez, valamint a gyógyuláshoz.

- „Jog” a természetes viselkedésformák gyakorlásához, olyan környezetben, amely kielégíti az állat biológiai igényeit.

- „Jog” a félelem- és stresszmentes élethez, ideértve a mentális traumák elkerülését is.

Az 1970-es évektől számos egyezmény született, amelyek az állatok életkörülményeit az említett öt szabadság alapján kívánták biztosítani.

Az állatjóllét fogalma a biológiai funkcionalitás és ennek gazdasági következményei között helyezkedik el. VISNYEI (2007) szerint az állatjóllét nem csupán az állatvédelem egyik aspektusa: magában foglalja azokat a tartási követelményeket is, amelyek lehetővé teszik az egyes állatok számára a fajra jellemző viselkedésük gyakorlását.¹³ A fogalom értelmezése eltérő lehet attól függően, hogy milyen szempontok alapján mérik: az állatjólléti vizsgálatok fókuszában az állat biológiai funkciói, érzelmi állapota, vagy akár a természetes viselkedési lehetőségei is állhatnak. A különböző megközelítések alapján végzett állatjólléti vizsgálatok eredményei és gyakorlati következményei jelentős mértékben eltérhetnek egymástól.¹⁴ Egy másik, leegyszerűsítő megközelítés szerint amennyiben az állatok megfelelő egészségi

10 Harrison R (1964) Animal Machines. London: Vincent Stuart Publishers. 186.

11 Brambell R (1965) Report of the Technical Committee to Enquire into the Welfare of Animals kept under intensive Livestock Husbandry System, Cmd. (Great Britain Parliament). H.M. Stationary Office, 84.

12 Jogi szempontból helytelenül a koncepció „öt állati szabadságjog” néven is ismert.

13 Visnyei L (2007) Az állatvédelem általános kérdései. In: Jávora A, Tanyi J (szerk.) Az állati influenzák és más állatbetegségek sodrában. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum, Debrecen.

14 Végh Á (2016) Állatokon végzett jólléti vizsgálatok és az elektromos kábítás mutatóinak összefüggései sertéseken. Doktori disszertáció. Állatorvostudományi Doktori Iskola, Budapest, 11-15.

állapotáért és közérzetéért megtett intézkedések vannak a fókuszban, akkor az állatjóllét kifejezés használata indokolt, míg ha az állatokat emberi tevékenységektől szeretnénk megvédeni, akkor inkább az állatvédelem kifejezés a célszerűbb.

Az állatjóllét mindezek alapján egy komplex és többdimenziós fogalom, amelynek értékelése során figyelembe kell venni az egyes fajok specifikus viselkedését, biológiai szükségleteit és azokat a tényezőket, amelyek hatással vannak rájuk, mint például a megfelelő táplálkozás, megfelelő életterek, a fájdalom és szenvedés minimalizálása, valamint a pozitív szociális interakciók lehetősége. A cél az, hogy olyan körülményeket biztosítsanak az állatoknak, amelyek lehetővé teszik számukra a természetes viselkedési mintázatok kifejtését, valamint elkerülhető a szenvedés és szorongás is.

Az állatjóllét tudományos értelmezése és értékelése az etológia, a biológia, az állatorvoslás és a környezettudományok feladata. Ezen tudományos megközelítés révén az állatjóllét fogalma dinamikus és folyamatosan fejlődő terület. Az állatjólléti kutatások alapjaiban befolyásolják az állatvédelmi jogalkotást, hiszen ezek a kutatások szolgáltatják az empirikus adatokat és tudományos alapokat az állatokkal kapcsolatos jogi szabályozás kidolgozásához, információkkal szolgálnak az állatok biológiai és viselkedési szükségleteiről, valamint azokról a tényezőkről, amelyek hozzájárulnak a jóllétükhöz vagy szenvedésükhöz.

Az állatjólléti kutatások eredményeinek köszönhetően a jogalkotók képesek pontosabb és megalapozottabb döntéseket hozni az állatok védelmét érintő kérdésekben, célzottabban tudnak beavatkozni olyan területeken, mint az állatkísérletek, az állatkertek működése vagy az állattartás.

Az Európai Unióban különösen jellemző, hogy folyamatosan új állatvédelmi, állatjólléti szabályokat hoznak, amelyek egyrészt az állatvédelmi előírások kiterjesztését és pontosítását célozzák, másrészt konkrét követelményeket állítanak az állami szervek, állattartók és vállalkozók elé. Cél, hogy az állatvédelmi szabályozás naprakész legyen, és alkalmazkodjon az újabb tudományos eredményekhez és – nem mellesleg – a társadalmi igényekhez is. Az állatjólléti kutatásoknak és az állatvédelmi jogalkotásnak az együttműködése különösen hangsúlyos azokon a területeken, ahol a jogi keretek kifejezetten előírják a tudományos fejlődés és állatkímélőbb gyakorlatok követését. Az Európai Unió több állatjóllétet érintő rendelete is kötelezi a tagállamokat, hogy az állatvédelmi jogszabályokat az aktuális tudományos ismeretek és technikai fejlődés fényében alkalmazzák.¹⁵ Ez azt jelenti, hogy a jogalkotóknak rendszeresen felül kell vizsgálniuk és frissíteniük kell a jogszabályokat annak érdekében, hogy azok megfeleljenek a legújabb állatjólléti kutatások eredményeinek és az állatokkal kapcsolatos legfejlettebb gyakorlatoknak.

¹⁵ Például a Tanács az állatok leölésük során való védelméről szóló 1099/2009/EK rendelete 26. cikk 3) bekezdése szerint amennyiben valamely új tudományos bizonyíték alapján egy tagállam szükségesnek látja olyan intézkedések meghozatalát, amelyeknek célja a Rendelet mellékletében említett kábitási módszer tekintetében nagyobb fokú védelem biztosítása az állatoknak a leölés időpontjában, a tagállam a tervezett intézkedésekről tájékoztatja a Bizottságot. A Bizottság felhívja a többi tagállam figyelmét ezen intézkedésekre.

A magyar állatvédelmi törvény fogalmai és előírásai is szorosan kapcsolhatóak az állatjólléthez. Az állattartás általános szabályai közül kiemelendő, hogy az állattartó (vagyis az állat tulajdonosa, illetve aki az állatot vagy az állatállományt gondozza, felügyeli) köteles a jó gazda gondosságával eljárni, az állat fajának, fajtájának és élettani szükségleteinek megfelelő életfeltételekről gondoskodni. A jó gazda gondossága azaz emberi tevékenység, amely arra irányul, hogy az állat számára olyan életkörülményeket biztosítson, amely az annak fajára, fajtájára és nemére, korára jellemző fizikai, élettani, tenyésztési és etológiai sajátosságainak, egészségi állapotának megfelel, tartási, takarmányozási igényeit kielégíti (elhelyezés, táplálás, gyógykezelés, tisztán tartás, nyugalom, gondozás, kiképzés, nevelés, felügyelet). Az állat életfeltételeinek kialakításánál tekintettel kell lenni korára, nemére és élettani állapotára is.¹⁶

1.3 A fenntartható állatvédelem

A **fenntartható állatvédelem** kifejezés az állatvédelemre utal, mint a fenntarthatóság és a körkörös gazdálkodás egyik dinamikus fejlődő pillérére. A fenntarthatóság az ENSZ 1987-es jelentése szerint az emberiség jelenlegi szükségleteinek kielégítését jelenti, méghozzá oly módon, hogy közben a környezetet és a természeti erőforrásokat megőrizzük a jövő generációk számára.¹⁷ Ebben az összefüggésben a fenntartható állatvédelem olyan megközelítést jelent, amely az állatvédelmi intézményrendszer hosszú távú működőképességét és a környezet, valamint a fajgazdagság megőrzését helyezi a középpontba. Célja, hogy az állatok jólléte összhangban legyen a környezeti erőforrások fenntartható használatával és megőrzésével, a társadalmi kérdésekkel és a gazdasági szempontokkal is.

Az állatok jóllétének hosszú távú biztosítása elengedhetetlenül összefügg az ökoszisztéma és a társadalmak fenntarthatóságával. A fenntartható állatvédelem olyan intézkedéseket foglal magában, amelyek az egyedvédelem mellett segítik az élőhelyek megőrzését, az állatpopulációk fennmaradását és az ökológiai rendszerek stabilitását. A gazdasági realitások figyelembevétele mellett a fenntartható állatvédelem hozzájárul a társadalmi igazságosság elérése céljából tett erőfeszítésekhez, valamint a globális élelmiszerbiztonsághoz is.

1.4 Az állatjog és az állatvédelmi jog fogalma

Az állatvédelmi jog definiálására vonatkozó kísérletet megelőzően tisztázni érdemes az **állatjog** („animal law”) fogalmát, mert egyes szerzők szerint a két kifejezés rész-egész viszonyban van egymással. Az állatjog az a jogterület, amely az ember és állat közötti valamennyi interakciót szabályozza. Az állatjog forrása alapvetően az írott jog, annak különböző szintjei, illetve a joggyakorlat is egyértelműen hatást gyakorol rá.

¹⁶ 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről 3. § 8.

¹⁷ United Nations Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Forrás: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> Letöltve: 2023.08.22.

Az állatjog szinte az összes jogágon (pl. alkotmányjogon, közigazgatási jogon, büntetőjogon, polgári jogon, nemzetközi jogon és ezek eljárásjogi szabályain) átível, vagyis ezekhez a jogágakhoz sorolható rendelkezések között találhatóak állatokra vonatkozó előírások.

Az **állatvédelmi jog** („animal welfare/protection law”) a rész-egész teória hívei szerint az állatjog sajátos területe, amely az állatokkal való közvetlen bánásmódot szabályozza annak érdekében, hogy csökkentse vagy lehetőség szerint elkerülje az állati szenvedést (állatkínzás elleni fellépés), és megkövetelje, hogy az állattartók kellő gondossággal járjanak el (állatjóléti előírások).¹⁸, Más értelmezések szerint az állatvédelmi jogot holisztikusan érdemes értelmezni, így jelentéstartalma bővebb,¹⁹ inkább az állatjog fenti kifejtett fogalmához közelít.

Állatvédelmi, állatjóléti rendelkezések jelen vannak mind lokális, mind globális szinten, nacionális és szupranacionális jogforrások formájában egyaránt. Fontos hangsúlyozni, hogy az állatokat védő jogszabályi rendelkezések, különös tekintettel az ember fennhatósága alatt tartott állatok jóllétét biztosítani hivatott szabályozás nem az optimális, az elérhető legjobb állattartást írja körül, hanem minimumkövetelményeket jelent, amelyek be nem tartása negatív jogkövetkezményeket von maga után. A szabályozás szerepe az, hogy meghatározza azt a szintet, ami alatt már jogsértésről, esetenként állatkínzásról beszélhetünk, nem az, hogy ideális állattartási feltételrendszert vázoljon fel. Azon országoknak az állatvédelmi megközelítése hasonló, amelyek történelmi és geopolitikai hasonlóságokat is mutatnak. Az állatok „szubjektív megélései” erkölcsileg, társadalmilag, politikailag és mindezekből fakadóan jogilag is egyre jelentősebbé válnak.²⁰

1.5 Az antropocentrikus empátia paradoxona

Az állatvédelemmel kapcsolatos jogszabályok megalkotásakor a jogalkotónak egyfelől és elsődlegesen az emberi érdekeket kell figyelembe vennie – amelyek között gazdasági érdekek is vannak –, másfelől nemzetközileg és hazánkban is egyre nagyobb elfogadottságot élvez az állatok inherens, önmagukban vett értékének jog általi elismerése. Az állatok használati értéke és érzelmi értéke időről időre szembekerül egymással. A jogalkotást leginkább az **antropocentrikus empátia paradoxona** uralja: kikapinthatóak az állatok védelmére irányuló jogi törekvések, azonban ezek „emberközpontúan” valósulnak meg, egyelőre nehezen feloldható ellentmondásokat okozva a joganyagban.^{21, 22}

18 Gerritsen V (2019) What is Animal Law. Global Journal of Animal Law. Forrás: <https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/gjal/article/view/1667> Letöltve: 2023. 03.04., valamint Brels S (2022) The UN-iversalization of Animal Welfare Law. Global Journal of Animal Law, 10 (2).

19 Brels S (2019) Animal Law: Towards a Global Definition? Global Journal of Animal Law, 7 (7).

20 Eisen E (2017) Animals in the constitutional state. International J. of Constitutional Law, 15(4) 909–954.

21 A kakasviadatok tartása bűncselekménynek számít Franciaországban, azonban a francia Büntető Törvénykönyv 521–1. cikkének 3. pontja szerint az állatkínzás alól kivételt képeznek az olyan helyeken megrendezett kakasviadatok, ahol a viadalnak megszokott nélküli hagyománya van, vagyis az újonnan létesített viadalszínházakban rendezett kakasviadal állatkínzásnak számít. Egyértelmű, hogy ez esetben a kakas „nézőpontját” felülírják a nemzeti hagyományok, hiszen a cselekmény a kakas szempontjából lehet pontosan ugyanaz a régi és az új viadalszínházban, mégis más a jogi megítélése.

22 Az állatkínzás meghatározások visszatérő tényállási eleme a cselekmény „indokolatlan” (szükségtelen, nem megengedett) volta, vagyis csak akkor jogellenes az állatnak fájdalmat, szenvedést, pusztulást okozni, ha a társadalom nem nevez meg a jogszabályaiban egy olyan okot, amely „elfogadhatóvá” teszi ezeket az eseteket egy magasabbrendűnek, vagy annak vélt cél elérése érdekében (pl. ételmezési cél vadászat és használlatok leölése kapcsán, tudományos vagy oktatási cél az állatkísérletek kapcsán stb.). Ezekben az esetekben az állatok egyedvédelméhez fűződő társadalmi érdeknél erősebbnek bizonyul egy másik érdek.

2. AZ ÁLLATVÉDELEM JELENTŐSÉGE

Az állatvédelem tudományos perspektívából nézve nem csupán egyesek – esetlegesen a többségi társadalom által különlegesnek, furcsának, túlzónak tartott – „hobbija”, hanem a fenntartható társadalom és ökoszisztéma szempontjából alapvető fontosságú, rapid módon fejlődő terület. Az állatjólét és az emberi egészség közötti szoros kölcsönhatás miatt az állatvédelem közvetlenül érinti az emberek egészségét. Az állatoknak kulcsszerepük van az ökoszisztémák működésében, a beporzástól az ökológiai egyensúly fenntartásáig, mindemellett az állatvédelem társadalmi, vallási és etikai dimenziója sem hagyható figyelmen kívül. A felelős állattartás és a kegyetlenségmentes gyakorlatok előmozdítása nem csupán az állatok érdekét szolgálja, hanem az emberi társadalom etikai fejlődését is támogatja.

2.1 Az állatvédelem vallási jelentősége

A nagy világvallások is az állatokkal szemben könyörületes bánásmódra hívják fel híveiket. Különböznek azonban az ember konkrét szerepét, felelőségének határait illetően, és a tekintetben is eltérő tanokat hirdetnek, hogy van-e az állatoknak az emberekéhez hasonló lelkük. Egyes kutatók szerint a különböző vallások egy-egy állatfaj iránti tiszteletét (a „szent állatok” eszméjét), vagy éppen az egyes állatokkal kapcsolatos ellenérzéseket, vagy azok fogyasztását érintő tilalmakat a szükség szülte. A sertések nem éltek meg azon a földön, ahol a zsidók laktak, a hinduk szent állata pedig a tehén, mert ökrök nélkül nem tudnának dolgozni a földeken. És éppen így: amelyik társadalomnak szüksége volt a lovakra, ott étkezési célokra nem használták őket, például „megtanultak” undorodni a lóhús fogyasztásának gondolatától is.²³ A vallási alapok mind az állatokkal kapcsolatos bánásmódot, mind a húsevési szokásokat meghatározhatják, de legalábbis befolyásolják. A zsidó vallásban úgy tartják, hogy az állatokkal könyörületesen kell lenni, hiszen ők is Isten teremtményei. Egyes bibliai értelmezések szerint az emberiség az Özönvízig nem ehetett húst, és utána is csak korlátozásokkal. A kóser étkezés szabályai szerint bizonyos állatok (disznó, ló, nyúl, tengeri állatok stb.) húsát egyáltalán nem szabad fogyasztani, a megengedett állatokat is csak megfelelően leölve és elkészítve.²⁴ Krisztus tanítása szerint „boldogok a szelídek, mert ők öröklék a Földet” és „boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek”. A kereszténység az ember fennhatóságát hirdeti ezen a földön minden más élőlény felett, azonban ez nem egy korlátlan vagy etikátlan uralom. „Uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon”.²⁵

23 Tudge C (1992) Last animals at the zoo. How mass extinction can be stopped. Washington, D.C. Island Press, 16–20.

24 Mindazonáltal a zsidó hagyományokhoz kötődő kosher, és az iszlámhoz kötődő halal vágás alapvető állatvédelmi kérdéseket vet fel, hiszen mindkét leölési mód jellemzője, hogy kimarad a leölés előtt a kábítás mozzanata. Farouk M et al. (2014) Halal and Kosher slaughter methods and meat quality: A review. Meat science 98(3) 505-519.

25 Mózes I. könyve 1. 28.

A Szentírásban nem találunk egyértelmű állásfoglalást arról, van-e az állatoknak emberhez hasonlatos lelkük, de sokak szerint a fő különbség, hogy az állati lélek nem él tovább a halál után, nincs transzcendens minősége. AQUINÓI SZENT TAMÁS például megállapította, hogy: „az állat lelke nem része az öröklétnek”, mert az állatokban az öröklét igényének még a legkisebb nyoma sem fedezhető fel, csupán az a nemzési ösztön, amely csak magát a fajt élte tovább.²⁶ JÁKI SZANISZLÓ így fogalmaz „Evolúció hívőknek” című könyvében: „Az ember arra született, hogy meghaljon... Ha az ember csupán állat volna, az elkerülhetetlenbe való egykedvű belenyugvással fogadná mindezt. De az ember nem úgy tesz, mint az állatok, legalábbis nem mindig. Az ember tud önzetlenül cselekedni... Az ember olyan módon tud szeretni, akar szeretni, és szeret is, ami a szeretetet messze a természetes ösztön fölé emeli”.²⁷

India számos állattisztelő vallás szülőhazája. A buddhizmus és a hinduizmus az étellel szembeni alázatra tanít, és úgy véli, az ember csak egy összetevő az élőlények láncolatában. Az istenképet nélkülöző buddhizmus a minden élőlény iránti egyetemes szeretetet hirdeti, hiszen valamennyi teremtmény összetartozik egy test részeként. A szeretetnek tevékeny segítségben kell megnyilvánulnia. ASÓKA király már az i.e. III. században ezt írja második ediktumában: „mindenfelé meghagyta, hogy létesítsenek lakhelyeket, lakhelyeket az embereknek és lakhelyeket az állatoknak. Elrendelte, hogy ahol nincsenek az emberek és állatok számára hasznos növények, oda mindenüvé vigyenek ilyeneket...” A hinduizmus úgy véli, hogy a világot végtelenül sok élőlény lakja: növények, állatok, emberek, szellemek, démonok. Minden lény egyrészt tisztán szellemi lélekből, másrészt anyagi természetű testből áll. Indiában a tehenet szentként tisztelik. A teocentrikus dogmatikájú iszlám szerint az isteni teremtés tulajdonképpeni célja az ember, az ő számára terítette ki a földet szőnyegként, és az eget sátróként. Az állatokat is az ember kedvéért alkotta meg Allah, hogy élelemként és ruházatul szolgáljanak, szállítsák terheit és más szolgálatokat végezzenek. A muszlimok nem ehetnek disznót, mert tisztátalan állat.²⁸

2.2 Az állatvédelem etikai jelentősége

Az állatvédelemnek a vallási mellett morális jelentősége is van. Az állatvédelem etikai megközelítése mélyebb megértést követel meg az ember és állat kapcsolatát illetően. Az etikai kihívások közé tartozik az állatok önálló erkölcsi státuszának meghatározása, figyelembe véve érzékelésük, tudatuk különféle fokozatait. Az antropocentrikus hagyományoktól való elmozdulás arra sarkall, hogy az állatok pusztai létezésükből fakadó, inherens értékét hangsúlyozzuk, és ne azt a hasznat helyezzük a középpontba, amelyet az embereknek hajtanak. A gazdasági haszonállatok és a kedvtelésből tartott állatok az elmúlt évszázadokban kikerültek tulajdonosuk omnipotenciája alól, tehát a gazda sem tehet meg korlátlanul bármit az állataival.

26 Tomka M (1997) Az állatok halhatatlanságáról. Korunk, 3 (8) 35–41.

27 Jáki Sz (2007) Evolúció hívőknek. Budapest, Kairosz Kiadó, 98.

28 Von Glasenapp, H (1981): Az öt világvallás. Gondolat Kiadó, Budapest, 412.

Az etikai érvelés egyik fő pillére a szenvedésmentesség, de legalábbis a szenvedés csökkentésének igénye. A fennhatóságunk alatt élő állatok megóvása a szenvedéstől nem csupán erkölcsi kötelesség, hanem az értékalapú etika talaján elősegíti az emberi értékek erősítését és fenntartását. Mindezen felül az etika a kölcsönös tisztelet, a felelősség és igazságosság alapvetéseit is bevonja az állatvédelembe, ezek pedig dilemmákhoz vezetnek azzal kapcsolatban, hogy az emberi tevékenységek milyen mértékben korlátozhatják az állatok természetes viselkedését és környezetüket. Az állatvédelem etikai megközelítése kritikus fontosságú azon társadalmi, politikai és jogi keretek kialakításában, amelyek az állatok védelmét és jóllétét szolgálják, és ezáltal végső soron hozzájárulnak a fenntartható és etikus társadalom kialakításához.

2.3 Az állatvédelem természetvédelmi jelentősége, szerepe a biodiverzitás megőrzésében

Amíg az ember kisebb mértékben és kisebb területen hatott a természetre, addig az élővilág képes volt ezeket a hatásokat kiegyenlíteni, az egyensúlyi állapotot helyreállítani. Ma már számos olyan emberi tevékenységből fakadó hatás éri az élőlényeket és a környezetet, amelyek károsodásukhoz, pusztulásukhoz vezethetnek.

A **biodiverzitás** fogalma az Amerikai Egyesült Államokban született a nyolcvanas években.²⁹ Egyfelől a Földön előforduló élőhelyek és fajok változatosságát, másfelől a fajokon belüli genetikai változatosságot jelenti, egyidejűleg kvalitatív és kvantitatív megközelítést takar. Bár a biodiverzitást folyamatos dinamika, fajok létrejötte és pusztulása jellemzi, és egyes számítások szerint valaha élt összes faj 99 százaléka mára kihalt, a sokféleséget veszélyeztető tényezők között korunkban nem csak természetes tényezők találhatók, mint korábban. A biodiverzitást fenyegeti az élőhelyek ember általi kipusztítása, az ipari és a kereskedelmi tevékenység nagy volumene. Fontos kiemelni, hogy a fajgazdagságot veszélyeztető tényezők nem egyszerűen egymás mellett léteznek, hanem hatásuk szinergikus, a látszólag egymástól független tényezők káros következményei egymást felerősítik. Sokak szerint a földtörténet hatodik tömeges kihalási időszakát éljük, amit a sokszínű élővilággal rendelkező élőhelyek pusztulása jellemez, és emberi tevékenység következtében alakult ki (ezért is nevezik másnéven antropocén kihalási hullámnak).³⁰

A Természetvédelmi Világszövetség (International Union for Conservation of Nature, IUCN) 1964-ben hozta létre a kihalással fenyegetett fajok listáját, amely az élőlények természetvédelmi státuszának, veszélyeztetettségi fokának legátfogóbb leltára. Azon fajok kivételével, amelyekről nem áll elegendő

29 Wilson EO (1985) The Biological Diversity Crisis: Despite unprecedented extinction rates, the extent of biological diversity remains unmeasured. BioScience, 35(11) 700–706.

30 Barnosky AD, Matzke N, Tomiya S, Wogan GOU, Swartz B, Quental TB, Marshall C, McGuire JL, Lindsey EL, Maguire KC et al (2011) Has the Earth's sixth mass extinction already arrived? Nature 471: 51–57

adat rendelkezésre, az ún. **Vörös lista** hét kategóriába sorolja a fajokat egészen a „Kihalttól” a „Nem fenyegetettig”. A biológiai sokféleség, a biodiverzitás csökken, jelenleg több mint 150 300 faj szerepel az IUCN Vörös listáján, és több mint 42 100 fajt fenyeget a kihalás. A Vörös lista számos kritikának van kitéve, miszerint nem mindig egyértelmű az adatok forrása, illetve a kategorizálási és adatbegyűjtési folyamat elavult. Annak ellenére, hogy a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) a veszélyeztetett fajok Vörös Listáját fontos globális eszközként ismeri el, az ismert biológiai sokféleség csak egy kis részhalmozára vonatkozóan ad értékelést a kihalás kockázatáról.³¹ A kritikákra válaszul a Természetvédelmi Világszövetség azon dolgozik, hogy a Vörös Listát ún. **Életbarométerré** alakítsa, amely nem csupán a veszélyeztetett fajok azonosításában lesz kulcsfontosságú eszköz, hanem a konzervációs menetrend kialakításában is komoly szerepet fog vállal.³²

A biodiverzitást érintő káros tendenciák megállításához, visszafordításához a környezet-, természet- és klímavédelmi, valamint végső soron az egyedkímélő állatvédelmi szemlélet megerősítése is szükséges, amely törekvéseknek a jogalkotásban is meg kell jelenniük.³³

2.4 Az állatvédelem politikai jelentősége

Az állatbántalmazás esetei időről időre felkeltik a közvélemény érdeklődését, ami a társadalom fokozott és egyre növekvő állatvédelmi érzékenységét jelzi. Az állatvédelem politikai szempontból kiemelt jelentőségűvé vált a fejlett országokban. Sokan (egyre többen) tartanak társállatot, az állatok szerepe átértékelődik, az állatvédelmi jogalkotás felgyorsult és sokrétűvé vált.

A politikai döntéshozók korunkban felismerik, illetve felismerték, hogy az állatvédelem nem csupán az állatok érdekeit szolgálja, hanem közvetlen hatással van az emberi közösségek egészségére, gazdasági stabilitására és a környezeti fenntarthatóságra is. Ezenkívül az állatokkal szembeni tiszteletteljes bánásmód növeli a társadalmi összhangot és az emberi értékeken alapuló közös erkölcsi alapokat. Az állatvédelem tehát nem csupán etikai kötelesség, hanem a politikai stratégiák és döntéshozatali folyamatok integrált része, amely hozzájárul a fenntartható, etikus és felelősségteljes társadalom kialakításához.

31 Bachman S, Field R, Reader T, Raimondo D, Donaldson J, Schatz G, Nic Lughadha E. (2019) Progress, challenges and opportunities for Red Listing. *Biological Conservation*. 234. 45-55.

32 A Vörös Lista honlapja. Forrás: <https://www.iucnredlist.org/about/background-history> Letöltve: 2023. 08. 12.

33 Lásd nemzetközi egyezményekről szóló 3.1.1 fejezetet.

2.5 Az állatvédelem gazdasági jelentősége

Az állatjóléti szempontok figyelmen kívül hagyása nem csupán az érintett állatokat sújtja, hanem a társadalmat is, az állatkínzás tilalma ugyanolyan fontos társadalmi érdek, mint például a környezetszennyezés elleni küzdelem. Az európai országok és az Európai Unió is jogszabályokat alkot a gazdasági haszonállatok jóllétének megteremtése céljából. Az új állatjóléti követelmények teljesítése rövid távon magasabb költségekkel jár az állattartók számára, és így az árakra hasonló inflációs hatást gyakorol, mint egy adó kivetése. Ennek következtében a vállalkozások általában kilépnek a minimális költség-maximális hozam metszetből: az állatvédelem kezdetben költséges. Hosszabb távon sokszor megfigyelhető azonban, hogy az új, gyakran drágább módszer vagy technológia alkalmazása növeli a termelékenységet. A fogyasztók viselkedése egyelőre paradox: egyfelől a vonatkozó felmérések szerint egyre fontosabb az európai polgárok számára a haszonállatok jólléte. Másfelől viszont az állatokkal való etikus bánásmód iránti igény nem mindig jelent változást a vásárlási szokásokban. Termelési oldalról az állategészségügyi statisztikák azt mutatják, hogy a veszteségek túlnyomó része az állattartás kedvezőtlen körülményeiből vagy más külső tényezőkből (áramkimaradás, jégkárok stb.) eredő betegségek közvetlen következménye. Az állatok megfelelő gondozásával az anyagi veszteségek jelentős része megelőzhető, hosszú távon az állatkímélő módszerek alkalmazása pedig pozitív gazdasági fordulatot hozhat mind makro-, mind mikroszinten.³⁴

2.6 Az állatvédelem pszichológiai jelentősége

Az állatvédelem pszichológiai jelentősége mára már megkérdőjelezhetetlen: tanulmányok sora bizonyítja az állatok emberek egészségére, jóllétére, személyiségfejlődésére gyakorolt pozitív hatásait. A társállatok tartása csökkenti a kardiovaszkuláris stresszreakciókat az emberben, hosszútávú hatásként kimutathatóan kisebb például az állattartók vérnyomása.³⁵ Az állatok közvetve az emberi kapcsolatok katalizátoraiként működnek, közvetlenül pedig társaságot, érzelmi támaszt nyújtanak. A társállatok bevonása foglalkozásokba és terápiás folyamatokba az elmúlt néhány évtizedben lett egyre szélesebb körben alkalmazott eljárás. Többek között a pszichiátria, a rehabilitáció, az onkológia területén, illetve időotthonokban, iskolákban is pozitív tapasztalatokról számolnak be a források.

Az **állatasszisztált intervenció** (Animal-Assisted Intervention, AAI) egy összefoglaló meghatározás, amely magába foglalja az ún. **állatasszisztált aktivitást** és az állatasszisztált terápiát is. Az előbbi során nincs előre kitűzött konkrét cél, az általános cél a résztvevők életminőségének, kedélyállapotának javítása, a foglalkozások spontán módon zajlanak. Legjellemzőbb helyszínei az óvodák, iskolák, időotthonok, gyógypedagógiai intézmények és kórházak. Az **állatasszisztált terápia** komplementer

34 Vetter Sz, Vasa L, Ózsvári L. (2014) Economic Aspects of Animal Welfare. *Acta polytechnica hungarica*, 11 (7) 119-134.

35 Hellebrekers, LJ (2002) *Állatfájdalom*. Sík Kiadó, Budapest, 204.

(kiegészítő jellegű), interdiszciplináris megközelítést képviselő terápiás módszer. Szakemberek által irányított, célorientált foglalkozás, amelynek küldetése lehet például a páciensek fizikai, érzelmi, szociális és kognitív működéseinek javítása. A terápia alapját a páciens és az állat között kialakuló kapcsolat, az érintés, a közösen végrehajtott feladatok képezik. A terápiás állat „koterapeutaként” vesz részt a gyógyító folyamatban, ezáltal kialakul a páciens-terapeuta-terápiás állat triász. A terápia végezhető egyéni vagy csoportfoglalkozás keretében is.³⁶

A világon számos büntetésvégrehajtó intézetben alkalmaznak sikerrel állatasszisztált intervenciókat, hogy felkészítsék az elítélteket a társadalomba való visszatérésre.

A **biofilia** kifejezést FROMM (1973) használta először a minden élőlény iránt érzett szenvedélyes szeretetre utalva.³⁷ WILSON (1984) **biofilia hipotézise** szerint az emberek veleszületetten vonzódnak az állatokhoz, élőlényekhez. Evolúciós szempontból az állatokra való odafigyelés növeli az egyén túlélési esélyeit, mivel az állatok viselkedése megbízhatóan jelzi a biztonságot és figyelmeztet a veszélyre.³⁸ Az állatok, különösen a mozgásban lévő állatok vonzzák az ember tekintetét, amely segít a stresszes helyzetekben elterelni a figyelmet, ezzel is hozzájárulva egy relaxáltabb állapot eléréséhez, a rendszeres relaxáció pedig hozzájárul az egészség fenntartásához.³⁹

2.7 Az állatvédelem közegészségügyi jelentősége

Az **Egy Egészség, Egy Jólét** (One Health, One Welfare) szemlélet egy együttműködésen alapuló, multiszektoralis és multidiszciplináris megközelítés, amely abból indul ki, hogy az emberek egészsége szorosan összefügg az állatok egészségével és az állatokkal közös környezetünk állapotával. Napjainkban az emberi populáció növekedésével és új földrajzi területekre terjeszkedésével az eddigieknél is szorosabb fizikai közelségbe kerülnek az emberek az állatokkal. Ennek a folyamatnak, valamint a nemzetközi turizmusnak és kereskedelemnek következtében évente emberek és állatok millióit érintik a zoonózisok világszerte.⁴⁰ Az Állategészségügyi Világszervezet (OIE) szerint az emberi kórokozók 60 százaléka és az újonnan felbukkanó betegségek 75 százaléka zoonotikus eredetű. Néhány zoonózisnak a súlyos elhanyagolás, vagyis az állatkínzás által okozott mulasztás ad táptalajt, így az állatvédelemnek humán közegészségügyi hatása is van.

Kevésbé gyakran hivatkozott, de hasonló törvényszerűségek alapján működő összefüggés figyelhető meg az emberi és az állati jólét tekintetében is,⁴¹ nem csupán a szűkebben vett egészségügyi kérdések

vonatkozásában. Mind a „pozitívnak” tekinthető, egészséges pszichés működéshez köthető folyamatok, mind a „negatív”, maladaptív, akár deviáns folyamatok esetében is szoros egymásra hatás figyelhető meg ember és állat között.

2.8 Az állatvédelem kriminológiai jelentősége

Az állatkínzás és az emberek elleni erőszak között szoros összefüggés van, amit a tudomány is alátámaszt, ezért az állatvédelemnek jelentős kriminológiai jelentősége van. Alapvetően az elmúlt évtizedek tudományos fejlődésének eredménye, hogy a kutatók felismerték és számos aspektusból alátámasztották az állatkínzás – az állatok védelmében is túlmutató – kriminológiai jelentőségét, illetve az emberek elleni erőszakkal való összefüggéseit. A kutatási eredmények szerint különösen indokolt a gyermekkorban elkövetett állatbántalmazások monitorozása és ezekhez jogkövetkezmények fűzése. Hiszen egyrészt a családon belüli erőszak változatos formáit jelezhetik, másrészt az állatkínzó fiatal később nagyobb eséllyel válik emberek elleni bűncselekmények elkövetőjévé.

A kérdéskör multidiszciplináris jellegét mutatja, hogy minél többet tudunk az állatbántalmazás és az emberekkel szembeni kegyetlenség összefonódásáról (az ún. „halálos kapcsolódásról”), annál nyilvánvalóbb, hogy mindezek motivációja széles spektrumon mozog. Pszichológiai, pszichiátriai kórképek színes palettája rejlik a mélyben, jelentősen megnehezítve a jogalkalmazók feladatát a speciális prevenció tekintetében.

36 Zsoldos A, Sántori Á, Zana Á (2014) Az állatasszisztált intervenció hatása gerincvelősérült személyek rehabilitációjában (Impact of animal-assisted intervention on rehabilitation of patients with spinal cord injury) Orvosi Hetilap, 155 (39). 1549-1557.

37 Fromm E (1973) The Anatomy of Human Destructiveness. First ed. New York: Holt Rinehart and Winston.

38 Wilson EO (1984) Biophilia. Cambridge, MA: Harvard University Press.

39 Babos E (2013) Állatasszisztált terápia. Módszertani előtanulmány óvodáskorú gyerekek kutyával történő fejlesztésére. Alkalmazott pszichológia 13(3) 59–81.

40 Center for Disease Control and Prevention, One Health Basics. Forrás: <https://www.cdc.gov/onehealth/basics/index.html> Letöltve: 2023. 08. 30.

41 Tarazona AM, Ceballos MC, Broom DM (2020) Human Relationships with Domestic and Other Animals: One Health, One Welfare, One Biology. Animals. 10(1):43.

KÖZÖS ÜGYÜNK
AZ ÁLLATVÉDELEM
ALAPÍTVÁNY